

Mirovne misije EU i njihov doprinos u međunarodnoj sigurnosti od 2013. do 2023.

Skočibušić, Jelena

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:695028>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-09**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Završni rad

Mirovne misije EU i njihov doprinos u međunarodnoj sigurnosti od 2013. do 2023.

Mentor: prof. dr. sc. Siniša Tatalović

Studentica: Jelena Skočibušić

Zagreb, 2024.

Izjavljujem da sam završni rad **Mirovne misije EU i njihov doprinos u međunarodnoj sigurnosti od 2013 do 2023**, koji sam predala na ocjenu mentoru **prof. dr. sc. Siniši Tataloviću**, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS-bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Jelena Skočibušić

Sadržaj

Uvod.....	4
Mirovne misije EU od 2013 do 2023.....	5
Mirovne misije na području Europe.....	5
Mirovne misije na području Azije.....	6
Mirovne misije na području Afrike.....	7
Mirovne misije na području Bliskog istoka.....	11
Mirovne misije na području Sredozemlja.....	11
Doprinos međunarodnoj sigurnosti.....	12
Hrvatska uključenost u mirovne misije EU.....	14
Zaključak.....	15
Literatura.....	17

UVOD

U današnje vrijeme sukobi i ratovi postali su zbog svoje učestalosti normalne teme ljudske svakidašnjice. Međunarodna sigurnost velikim naporima pokušava riješiti spomenute sukobe na razne načine kako bi se uspostavio mir. Jedan od načina su i mirovne misije. Mirovne su misije definirane kao „vojno održavanje i nametanje mira, te druge operacije koje podupiru diplomatske napore pri uspostavi i održavanju mira u nekoj zemlji ili regiji zahvaćenoj krizom ili oružanim sukobom“ (Enciklopedija.hr). Ovaj se rad ipak neće baviti bilo kojim mirovnim misijama, već isključivo mirovnim misijama Europske Unije.

Mirovne misije EU one su koje su pokrenute, financirane i organizirane od strane EU. „Europski instrument mirovne pomoći instrument je čiji je cilj jačanje sposobnosti EU-a za sprečavanje sukoba, izgradnju i očuvanje mira i jačanje međunarodne sigurnosti i stabilnosti“ (Consilium.europa.eu). Kmec u svojim djelima ističe da UN-ovo i europsko shvaćanje mirovnih misija, to jest izgradnje mira, nije isto. EU provodi svoje misije s ciljem izgradnje mira isključivo na područjima gdje su situacije sigurnosno i politički prihvatljive. „Pristup UN-a je širi i sveobuhvatniji s misijama UN-a ovlaštenim za obavljanje širokog spektra zadataka“ (Kmec, 2018: 176). Nasuprot tome, svaka misija ili operacija EU-a svoj mandat za izgradnju mira usredotočuje na jedno određeno područje. Misije EU se dakle fokusiraju na određenim područjima kao rezultat političkih i operativnih razmatranja. Upravo je specificiranost mirovnih misija EU razlog zbog kojeg autor navodi da su one uspješnije i učinkovitije od UN-ovih angažmana.

Glavna je zadaća rada saznati koje su to misije pokrenute i dovršene u razdoblju od 2013. do 2023. Tema rada je dakle prikazati i opisati mirovne misije EU u navedenom razdoblju. Pri analizi svake misije istaknut će se njezin doprinos međunarodnoj sigurnosti. Istraživačko pitanje glasi „Koje su to mirovne misije EU pokrenute u razdoblju od 2013. do 2023. te kako su one doprinijele međunarodnoj sigurnosti?“ Teza rada glasi da su mirovne misije EU znatno pomogle u očuvanju mira i međunarodne sigurnosti. Ovaj će se rad sastojati od pregleda svih mirovnih misija EU u razdoblju od 2013. do 2023. Za svaku će mirovnu misiju biti istaknuto nekoliko značajki, kao na primjer: područje djelovanja, ciljevi, razlozi pokretanja same misije i kakav učinak ona ima na područje na kojemu je pokrenuta. Nakon detaljne analize svih mirovnih misija istaknut će se način na koji su misije doprinijele međunarodnoj sigurnosti te koje su bile više, a koje su bile manje uspješne. Zatim će se spomenuti hrvatski doprinos mirovnim misijama EU, s obzirom da se razdoblje misija koje su obrađene u radu preklapa s

početkom hrvatskog članstva u Europskoj uniji. Za kraj, osvrnut ću se na sve sakupljene informacije o mirovnim misijama EU i odgovoriti na postavljeno istraživačko pitanje.

MIROVNE MISIJE EU OD 2013. DO 2023.

Za početak treba naglasiti da postoji sedamnaest mirovnih misija koje su započete u navedenom razdoblju. Neke od njih su dovršene, a neke i dalje traju. Treba napomenuti da su u ovome radu obrađene sve mirovne misije bez obzira jesu li civilne ili vojne. Misije su raspodijeljene prema područjima na kojima su bile izvođene radi bolje preglednosti, a ta područja su: Europa, Afrika, Azija, Bliski istok i Sredozemlje. Slijedi predstavljanje mirovnih misija EU od 2013. do 2023.

Mirovne misije na području Europe

U razdoblju od 2013. do 2014. događaji Euromaidanske "revolucije dostojanstva" probudili su opravdano nepovjerenje ukrajinskog naroda prema njihovim agencijama za civilnu sigurnost. Razlog tome bila su niz nasilnih događaja u kojima su sudjelovali prosvjednici, interventna policija i nepoznati napadači u glavnom gradu Kijevu. Zbog toga je ukrajinska vlada zatražila EU pomoć u reformi provedbe zakona i vraćanje povjerenja građana. U prosincu 2014 osnovana je EUAM. Međunarodni savjetnici dovedeni su u Ukrajinu iz Europe kako bi ju savjetovali o sigurnosti, policiji, pravosuđu, tužiteljstvu, borbi protiv korupcije i ljudskim pravima. Od 2014. EUAM surađuje sa ukrajinskim kolegama na ubrzanju održive reforme sektora civilne sigurnosti, pružajući strateške savjete i praktičnu potporu za konkretne reformske mjere u skladu sa standardima EU-a i načelima dobrog međunarodnog upravljanja. Mandat EUAM-a proveden je na trima glavnim idejama djelovanja. Prvi je davanje strateških savjeta za reformu sektora civilne sigurnosti, posebno za potrebu razvoja strategija civilne sigurnosti. Sljedeći je centriran oko podrške provedbe reformi kroz pružanje praktičnih savjeta, obuke i drugih projekata. I zadnja je suradnja i koordinacija, kako bi se osiguralo da su reformski naponi koordinirani s ukrajinskim i međunarodnim akterima. (Eeas.europa.eu, 2020c)

Misija vojne pomoći EU-a za potporu Ukrajini (EUMAM Ukrajine) ima za cilj ojačati obrambenu sposobnost oružanih snaga Ukrajine. U cilju je također očuvati teritorijalni integritet Ukrajine unutar njezinih međunarodno priznatih granica. Bitno je i odvratanje te odgovori na potencijalne buduće vojne ofenzive Rusije i drugih potencijalnih agresora. Konkretno, EUMAM Ukrajine pruža obuku za osoblje Oružanih snaga Ukrajine na osnovnoj, naprednoj i specijaliziranoj razini. Obuka se obavlja u područjima medicinske pomoći, CBRN,

razminiranja, logistike i komunikacije i, između ostalog, održavanja i popravka. Također pruža obuku za novo rukovodstvo na razini odjela/postroja i voda do satnije, uključujući operativnu obuku. EUMAM blisko surađuje sa svim drugim sličnim međunarodnim partnerima kako bi pružio podršku u obuci Oružanim snagama Ukrajine. EUMAM je otvoren za sudjelovanje trećih zemalja. Sve aktivnosti misije odvijaju se na području EU. Do sada su 24 države članice EU ponudile module obuke i osoblje. (Eeas.europa.eu, 2022b)

Cilj misije, službeno uspostavljene 24. travnja 2023. na zahtjev moldavskih vlasti, je doprinijeti jačanju njihovih struktura za upravljanje kriznim situacijama i poboljšati njezinu otpornost na hibridne prijetnje, posebno kibernetičku sigurnost i borbu protiv stranih informacijskih manipulacija (FIMI). EUPM Moldavija doprinijet će jačanju otpornosti sigurnosnog sektora Republike Moldavije u područjima upravljanja krizama i hibridnih prijetnji. To uključuje i kibernetičku sigurnost te borbu protiv stranih informacijskih manipulacija i upada (FIMI). U tu svrhu, EUPM Moldavija doprinosi jačanju moldavskih struktura za upravljanje kriznim situacijama usmjerenih na sigurnosni sektor utvrđivanjem organizacijskih potreba, potreba za obukom i opremom. Sljedeći je cilj postupna provedba predloženih radnji i utvrđenih rješenja kako bi se povećala otpornost na hibridne prijetnje. To se vrši pružanjem smjernica za strateške razina za razvoj strategija i politika za borbu protiv hibridnih i FIMI prijetnji, uključujući dezinformacije, poboljšanje kibernetičke sigurnosti i zaštitu klasificiranih podataka. EUPM Moldavija također ima u planu utvrditi potrebe izgradnje kapaciteta u sigurnosnom sektoru za rano upozoravanje, otkrivanje, identifikaciju, pripisivanje i odgovor na prijetnje. Bitan je i doprinos provedbi predloženih aktivnosti i identificiranih rješenja. Zadnji je cilj podržati provedbu gore navedenih zadataka putem projektne jedinice koja, prema potrebama, pruža ciljanu operativnu podršku integriranim pristupom i uskom suradnjom s drugim akterima. (Eeas.europa.eu, 2023b)

Mirovne misije na području Azije

Nakon odluke Europske unije od 17. listopada 2022. o privremenom raspoređivanju stručnjaka za praćenje duž armenske strane međunarodne granice s Azerbajdžanom, Nadzorni kapacitet EU-a u Armeniji završio je svoj mandat 19. prosinca nakon dva mjeseca rada. EU Monitoring Capacity odgovorio je na dogovor postignut na četverostranom sastanku između predsjednika Alijeva, premijera Pashinyana, francuskog predsjednika Macrona i predsjednika Europskog vijeća Michela. Na prijedlog visokog predstavnika Josepa Borrella, na Vijeću za vanjske poslove 17. listopada donesena je odluka o uspostavi EU nadzornog kapaciteta u Armeniji

(EUMCAP). Prvi promatrači EU-a bili su operativni na terenu od 20. listopada. Mandat misije bio je nadzirati situaciju na armenskoj strani međunarodno priznate granice između Armenije i Azerbajdžana kako bi se izgradilo povjerenje između dviju zemalja i omogućilo EU-u da bolje podupire rad povjerenstava za granice. Kapacitet EU-a za praćenje u Armeniji izvršio je dvije ključne zadaće: pridonio stabilizaciji između Armenije i Azerbajdžana te redovitim izvještavanjem EU tim je pratio situaciju na armenskoj strani međunarodno priznate granice između Armenije i Azerbajdžana. To je omogućilo EU-u da bolje podupre rad graničnih povjerenstava dviju stranaka. (Eeas.europa.eu, 2022a)

Tim Europske unije za pomoć u Armeniji (EUPAT) bila je inicijativa Europske unije uspostavljena kako bi se procijenio potencijal raspoređivanja dugoročne civilne misije ZSOP-a u Armeniju. Smijenio se Kapacitet nadzora Europske unije u Armeniji, koji je završio svoj mandat 19. prosinca 2022. i zamijenila ga je dugoročnija misija. Zamjenska misija nazvana je Misija Europske unije u Armeniji, a započeta je 23. siječnja 2023. Navedeni ciljevi EU tima za pomoć u Armeniji bio je pojačanje svijesti EU-a o sigurnosnoj situaciji, doprinos planiranju i pripremi moguće civilne misije ZSOP-a u zemlji. Bitan cilj bio je proces normalizacije između Armenije i Azerbajdžana uz pomoć EU. (Consilium.europa.eu, 2022)

EUMA je nenaoružana civilna misija sigurnosne i obrambene politike. Cilj EUMA bio je promatrati i izvještavati o sigurnosnoj situaciji duž armenske strane međunarodne granice s Azerbajdžanom. Također doprinosi sigurnosti ljudi u područjima zahvaćenim sukobima u Armeniji i pridonosi izgradnji povjerenja između Armenije i Azerbajdžana. EUMA je ključna komponenta napora EU-a u potpori miru u regiji. EU je uspostavila EUMA kao odgovor na službeni zahtjev armenskih vlasti u prosincu 2022. za raspoređivanje punopravne civilne misije EU-a na terenu. Ovo raspoređivanje slijedi nakon uspješnog iskustva EU Monitoring Capacity (EUMCAP) raspoređenog na armenskoj strani armensko-azerbajdžanske granice između 20. listopada 2022. i 19. prosinca 2022. (Eeas.europa.eu, 2023a)

Mirovne misije na području Afrike

Misija EU-a za sigurnost zračnog prometa (EUAVSEC) u Južnom Sudanu civilna je misija. Osnovala ju je Europska unija 18. lipnja 2012. s mandatom od 19 mjeseci do 17. siječnja 2014. EUAVSEC je prvi angažman Europske unije u Južnom Sudanu u okviru Zajedničke sigurnosne i obrambene politike EU. EUAVSEC se posebno bavi sigurnošću zračnog prometa, čiji je cilj spriječiti namjerna djela nezakonitog ometanja zračnih luka, zrakoplova, posade i putnika. Ipak, cilj joj nije bavljenje sigurnošću u zračnom prometu, što se odnosi na prevenciju nesreća, a time

ni odgovaranje na sva tehnička pitanja vezana uz letove i operacije zračnih luka. Zadaća EUAVSEC-a je pomoći i savjetovati vlasti Južnog Sudana da uspostave organizaciju za sigurnost zračnog prometa pri Ministarstvu prometa i ojačaju sigurnost zračnog prometa u međunarodnoj zračnoj luci Juba. EUAVSEC će obučavati i podučavati sigurnosne službe, pružati savjete i pomoć o sigurnosti zračnog prometa, kao i podržavati koordinaciju sigurnosnih aktivnosti povezanih sa zračnim prometom. (Europarl.europa.eu, 2013)

EUTM Mali pokrenut je 18. veljače 2013. Ima mandat pomagati malijskim oružanim snagama u obnavljanju njihovih vojnih kapaciteta pružanjem savjeta, obrazovanja i obuke. Podržava malijske vlasti u stvaranju samoodrživih malijskih oružanih snaga sposobnih za provođenje vojnih operacija za obnovu teritorijalnog integriteta Malija i smanjenje prijetnje koju predstavljaju terorističke skupine. Osim toga, EUTM Mali pruža vojnu pomoć zemljama G5 Sahel (Mauritanija, Mali, Burkina Faso, Niger, Čad) i njihovim združenim snagama. EUTM Mali ne sudjeluje u borbenim operacijama. U ožujku 2020. Vijeće EU-a odlučilo je produljiti mandat EUTM Mali do 18. svibnja 2024. S novim mandatom, područje djelovanja misije je prošireno i sada obuhvaća cijeli Mali. Vijeće je također ovlastilo EUTM Mali da pruži vojnu pomoć zemljama G5 Sahela. Misija je dobila dva strateška cilja: doprinijeti poboljšanju operativne sposobnosti Oružanih snaga Malija pod kontrolom legitimnih civilnih vlasti Malija te podržati G5 Sahel tako što ćete učiniti njihove zajedničke snage i nacionalne oružane snage u zemljama G5 Sahela operativnim. (Eeas.europa.eu, 2020a)

Dana 22. svibnja 2013. Vijeće Europske unije dalo je zeleno svjetlo za EUBAM Libija, civilnu misiju u okviru sigurnosne i obrambene politike (CSDP), za potporu libijskim vlastima u poboljšanju i razvoju sigurnosti granica zemlje. Misija pomoći integriranom upravljanju granicom Europske unije u Libiji (EUBAM Libya) pomaže libijskim vlastima u upravljanju granicama i borbi protiv prekograničnog kriminala poput trgovine ljudima, krijumčarenja migranata i terorizma. Misija odgovara na poziv Libije i dio je sveobuhvatnog pristupa EU-a za potporu tranziciji u demokratsku, stabilnu i prosperitetnu Libiju. EUBAM Libija pridonosi jačanju kapaciteta relevantnih libijskih tijela i agencija za upravljanje libijskim granicama, borbu protiv prekograničnog kriminala, uključujući trgovinu ljudima i krijumčarenje migranata, te borbu protiv terorizma. Misija pruža tehničke savjete, aktivnosti izgradnje kapaciteta na operativnoj i tehničkoj razini i provodi projekte, nadopunjene prema potrebi i od slučaja do slučaja specijaliziranom obukom i radionicama. Usmjeren je na ljudska prava i rodno osviještenu politiku. Osim toga, misija ističe pružanje se potpore za obnovu objekata za obuku. (Eeas.europa.eu, 2021a)

Snage Europske unije RCA, koje se obično nazivaju EUFOR RCA, mirovna su misija Europske unije pod mandatom Ujedinjenih naroda u Banguiju, glavnom gradu Srednjoafričke Republike. Misija je integrirala napore francuske vojne misije pod nazivom "Sangaris" i vojne misije Afričke unije "MISCA" (Međunarodna misija Soutien u središnjoj Africi, s afričkim vodstvom). Operativni stožer (OHQ) EUFOR RCA nalazio se u Larisi (Grčka), dok je stožer snaga (FHQ) bio u glavnom gradu Banguiju. Francuska je preuzela vodstvo operacije, a Italija je doprinijela sa inženjerijskim vodom, sa sposobnošću potpore za manevriranje, i osobljem u stožeru u Larissi i stožeru u Banguiju. Cilj misije je stabilizirati područje nakon više od godinu dana unutarnjeg sukoba. Prve operacije započele su krajem travnja 2014. Misija je završila svoj mandat nakon gotovo godinu dana 15. ožujka 2015. (Esercito.difesa.it, 2019)

Ponovno uspostavljanje sigurnosti i trajnog mira u Maliju od presudne je važnosti za Afriku i Europu. EUCAP Sahel Mali važan je element regionalnog pristupa usvojenog u strategiji Europske unije za sigurnost i razvoj u Sahelu i za europsku sigurnosnu i obrambenu politiku (CSDP). EUCAP Sahel Mali pruža pomoć i strateške savjete malijskim unutarnjim sigurnosnim snagama (policiji, žandarmeriji i nacionalnoj gardi) u provedbi reforme sigurnosnog sektora koju je pokrenula vlada. Sve to s ciljem: poboljšanja njihove operativne učinkovitosti; jačanja uloge njihovih sudskih i upravnih vlasti; olakšavanja njihove preraspodjele u centar i sjever zemlje te razvijanje, u koordinaciji s 5 zemalja Sahela, njihovih regionalnih koordinacijskih kapaciteta. Mandat misije uključuje dva glavna stupa: strateško savjetovanje i obuku, odgovarajuću za operativne potrebe. U tom smislu, Misija koordinira svoje akcije s drugim međunarodnim partnerima, kao što su Europska vojna misija za obuku (EUTM) i UNPOL, policijska komponenta mirovne misije UN-a u Maliju MINUSMA. EUCAP Sahel Mali dalje pruža podršku relevantnim ministarstvima i snagama te im pomaže u različitim regijama ove goleme zemlje. Mandat Misije produljen je do siječnja 2021. Uz postojeće prioritete – upravljanje ljudskim resursima, borbu protiv terorizma, organizirani kriminal i upravljanje granicama – potpora će se također dati upravljanju logistikom, a bit će povećan fokus na osposobljenje trenera kako bi se povećala održivost. Treba napomenuti da će obuka i savjeti bit ojačani pratećim aktivnostima u jedinicama, kako bi se osigurala koherentnost i učinkovitost podrške EUCAP-a. (Eeas.europa.eu, 2020b)

Savjetodavna misija Europske unije pruža strateške savjete središnjim afričkim vlastima za potporu reformi sigurnosnog sektora zemlje. Kao i ljudi u Srednjoafričkoj Republici (CAR), Europska unija želi vidjeti mir, sigurnost i stabilnost u zemlji. Da bi se to dogodilo, državna vlast mora biti proširena na cijelu državu pod vladavinom prava i poštivanjem načela ljudskih

prava. Na poziv predsjednika Srednjoafričke Republike, Europsko vijeće je u prosincu 2019. uspostavilo Savjetodavnu misiju Europske unije u Srednjoafričkoj Republici (EUAM RCA). Misija je zatim raspoređena u srpnju 2020. u Banguiju. U srpnju 2022. Vijeće je produžilo mandat EUAM RCA do 9. kolovoza 2024. Srž mandata misije je pružanje strateških savjeta Ministarstvu unutarnjih poslova i javne sigurnosti CAR-a i snagama unutarnje sigurnosti. Stoga misija podupire funkcioniranje koherentnih i odgovornih pružatelja sigurnosti, pod punim nacionalnim vlasništvom. Osnovne aktivnosti misije EUAM RCA su: podrška i savjetovanje snaga unutarnje sigurnosti o izgradnji kapaciteta i funkcionalnom jačanju, pružanje savjeta na strateškoj razini o svim aspektima Ministarstvu unutarnjih poslova i promicati interoperabilnost kako bi im se pomoglo u postupnom raspoređivanju te bliska koordinacija s nacionalnim i međunarodnim partnerima i civilnim društvom. (Eeas.europa.eu, 2021b)

Dana 20. siječnja 2014. Vijeće ministara vanjskih poslova EU-a odobrilo je Radnu skupinu koju vodi Europska unija u Srednjoafričkoj Republici. EUFOR RCA je doprinio stvaranju sigurnog i zaštićenog okruženja na području Banguija, u sklopu međunarodnih napora da se zaštiti najugroženije stanovništvo i da se stvore uvjeti za pružanje humanitarne pomoći. EUTM-RCA doprinosi reformi obrambenog sektora Srednjoafričke Republike u okviru šire reforme sigurnosnog sektora, u bliskoj suradnji s drugim međunarodnim misijama potpore. Misija podupire središnje afričke vlasti i angažirana je u tri domene: strateško savjetovanje, operativna obuka i obrazovanje. Od početka svog mandata, EUTM-RCA je obučila oko 6000 vojnika iz srednjoafričkih oružanih snaga, pružajući nekoliko karijernih tečajeva, brzih tečajeva i specijaliziranog obrazovanja. Misija prati političke i vojne vlasti pružajući strateške savjete, kako u području planiranja razmještaja tako i u izradi važnih dokumenata (Eeas.europa.eu, 2020d)

Misija vojnog partnerstva Europske unije u Nigeru (EUMPM Niger) započeta je 20.2.2023. Cilj misije bio je pridonijeti jačanju vojnog kapaciteta nigerskih oružanih snaga kako bi se Nigeru pružila potpora u borbi protiv terorističkih naoružanih skupina u skladu s ljudskim pravima i međunarodnim humanitarnim pravom. EUMPM-ova potpora Nigeru bila je obuhvaćena sveobuhvatnim planom izgradnje kapaciteta koji je vodio Niger. Ova misija ZSOP-a bila je jedan od alata Integriranog pristupa EU-a u Nigeru u kombinaciji s potporom izgradnji mira, prevencijom sukoba i potporom dijalogu, kao i razvojem suradnje i paralelno s humanitarnom pomoći. Misija je završila 30.6.2024. (Eeas.europa.eu)

Mirovne misije na području Bliskog istoka

Savjetodavna misija Europske unije u Iraku (EUAM Iraq) pokrenuta je u listopadu 2017. kao odgovor na zahtjev iračke vlade za savjet o tome kako provesti reformu civilnog sigurnosnog sektora (SSR). Misija pruža strateške savjete i stručnost iračkim vlastima preko svojih savjetnika u tematskim područjima kao što su zapovijedanje, kontrola i upravljanje krizama, borba protiv terorizma i organiziranog kriminala, upravljanje granicama, ljudska prava i rodna pitanja te zaštita kulturne baštine. Misija je imala početni mandat od godinu dana, do 17. listopada 2018., koji je na temelju procjene iračkih potreba i postignutog napretka produljen do travnja 2020 (Eeas.europa.eu, 2020e). Dana 7. travnja 2020. Vijeće EU-a produžilo je mandat misije do 30. travnja 2022. nakon procjene iračkih potreba. EUAM Irak ima sjedište u Bagdadu, a sveobuhvatna zadaća misije je potpora koherentnoj provedbi civilnih aspekata iračke Nacionalne sigurnosne strategije i reforme sigurnosnog sektora. Ovaj proces, koji podržava nekoliko međunarodnih partnera, uključuje potporu institucionalnoj reformi i naporima u borbi protiv terorizma, uključujući borbu protiv nasilnog ekstremizma, i organiziranog kriminala. Svi navedeni ciljevi obavljaju se s posebnim osvrtom na upravljanje granicama, financijski kriminal, posebno korupciju, pranje novca i trgovinu kulturnom baštinom roba. EUAM Irak ima mandat savjetovati službenike Ureda savjetnika za nacionalnu sigurnost i Ministarstva unutarnjih poslova koji su odgovorni za provođenje reforme. Misija također redovito obavlja posjete na regionalnoj i pokrajinskoj razini kao potporu iračkim naporima da ojača koordinaciju u cijeloj zemlji u vezi s reformom sektora civilne sigurnosti. (Euam-iraq.eu)

Mirovne misije na području Sredozemlja

Dana 23. travnja 2015., Europsko vijeće je naglasilo da će Unija mobilizirati sve napore kako bi spriječila daljnje gubitke života na moru, uhvatila se u koštac s temeljnim uzrocima ljudske opasnosti u Sredozemlju, u suradnji sa zemljama podrijetla i tranzit, i borila se protiv ljudskih krijumčara i trgovaca ljudima. Vijeće je 18. svibnja 2015. odobrilo Koncept upravljanja kriznim situacijama za vojnu operaciju ZSOP-a za prekid poslovnog modela mreža krijumčarenja i trgovine ljudima u južnom središnjem Sredozemlju. Kao rezultat toga i kao dio Sveobuhvatnog pristupa Europske unije, EU je 22. lipnja 2015. pokrenula vojnu operaciju Europske unije u južnom središnjem Sredozemlju (EUNAVFOR MED). Cilj ove vojne operacije je poduzimanje sustavnih napora za identifikaciju, hvatanje i uklanjanje plovila, kao i osposobljavanje imovine koju koriste ili za koju se sumnja da je koriste krijumčari ili trgovci migrantima. EUNAVFOR Med će djelovati u skladu s političkim, strateškim i političko-vojn timer ciljevima kako bi se:

prekinuli poslovni modeli mreža krijumčarenja i trgovanja ljudima u Sredozemlju; doprinijelo smanjenju daljnjeg gubitka života na moru. U skladu s Odlukom Vijeća od 18. svibnja 2015. operacija je trebala završiti najkasnije 12 mjeseci nakon postizanja pune operativne sposobnosti. EUNAVFOR Med proveden je u uzastopnim fazama i u potpunom skladu s međunarodnim pravom, uključujući humanitarna prava, prava izbjeglica i ljudska prava. Prva faza bila je usmjerena na nadzor i procjenu mreža za krijumčarenje i trgovinu ljudima u južnom središnjem Sredozemlju. U drugoj fazi operacije bile je predviđena pretraga i po potrebi preusmjeravanje sumnjivih plovila. Treća faza omogućila je odlaganje plovila i povezane imovine te uhićenje trgovaca ljudima i krijumčara. (Europarl.europa.eu, 2015)

Mediterranska operacija pomorskih snaga Europske unije Irini (EUNAVFOR MED IRINI) pokrenuta je 31. ožujka 2020. s glavnom misijom provođenja embarga Ujedinjenih naroda na oružje Libiji zbog Drugog libijskog građanskog rata. Operacija Irini je vojna operacija Europske unije pod okriljem Zajedničke sigurnosne i obrambene politike (CSDP). Očekivalo se da će se u operaciji koristiti zračna, pomorska i satelitska sredstva. U rujnu 2020. radno osoblje operacije Irini izjavilo je da je unutar šest mjeseci poslano 14 posebnih izvješća UN-ovoj skupini stručnjaka koja se tiču obje strane u sukobu u Libiji, obavljeno 12 posjeta na kolaboracijskim trgovačkim brodovima i nadziralo se 10 luka i točaka slijetanja, 25 zračnih luka i pista za slijetanje. Osim toga, podnijeto je 250 zahtjeva za satelitskim slikama Satelitskom centru EU. Sjedište operacije je u Rimu, Italiji. Italija i Grčka svakih šest mjeseci izmjenjuju zapovjednika snaga (zajedno s rotacijom zastavnog broda). Primarna zadaća operacije je osigurati provedbu UN-ovog embarga na oružje. Ostale zadaće uključuju obuku libijske obalne straže i libijske mornarice, prekid trgovine ljudima i zaustavljanje nezakonitog izvoza libijske nafte. (Eeas.europa.eu, 2020f)

DOPRINOS MEĐUNARODNOJ SIGURNOSTI

Kada se govori o doprinosu koji su mirovne misije EU imale za područja na kojima su djelovale, treba prvo naglasiti da pokretanje takvih misija nije lak zadatak. Naime kako bi se misija pokrenula potrebna je zajednička odluka svih država članica EU. Ipak bez obzira na ograničenja koja donosi mnogobrojnost članova, misije EU od iznimne su važnosti. EU se zbog svojeg geopolitičkog značaja pokazala kao pogodan izvršitelj mirovnih misija. Upravo su položaj u središte zemlje i stalozeno političko stanje omogućili EU da zajedničkim snagama svojih članica pokrene čak sedamnaest mirovnih misija u razdoblju od deset godina.

Mirovne se misije EU izvršavaju većinom u područjima sukoba te im je glavni cilj zaštita ljudskih prava i sloboda. U provođenju ciljeva svojih misija EU je surađivala s mnogim drugim sigurnosnim akterima kako bi se navedeni ciljevi ispunili kvalitetno te bili učinkoviti za područje na kojima se izvršavaju. Iz navedenog se može zaključiti kako je EU, iako to možda radila iz osobnog interesa stvaranja sigurne okoline, uključivanjem drugih aktera pokazala da nije to sve činila isključivo iz vlastitih interesa.

Ako se govori o mirovnim misijama na području Europe, neke od njih došle su do problema u provođenju svojih ciljeva. Tako se na primjer EUAM Ukrajina misija našla u problemu otpornosti prema reformama i nespremnosti sektora civilne sigurnosti. Teško premostiv problem bile su i rupe u zakonodavstvu te neprofesionalnost unutar institucija koje su trebale pomoći u provedbi reformi (Kršo, 2019: 104). Ipak, EUAM misija nije završena pa se možemo nadati pronalasku rješenja za navedene problema. Neisprovocirani i neopravdani agresorski rat Rusije protiv Ukrajine vratio je rat u Europu. Stoga je EUMAM misija postala još značajnija. EU i međunarodni partneri pružaju značajnu političku, vojnu, financijsku i humanitarnu potporu Ukrajini. Ova podrška uključuje pomoć i pomoć bez presedana ukrajinskim oružanim snagama, uključujući pružanje vojne opreme, kao i obuku ukrajinskim oružanim snagama. (Eeas.europa.eu, 2022b)

Mirovne misije u Aziji vezane su uz djelovanja u Armeniji. EUMCAP misija postigla je mnogo toga. 40 civilnih stručnjaka EU za promatranje bilo je raspoređeno na razdoblje od dva mjeseca. Promatrači EU-a izveli su više od 175 patrola na armenskoj strani međunarodno priznate granice između Armenije i Azerbajdžana. Objektivnim praćenjem, analiziranjem i izvješćivanjem EU o stanju na terenu pridonijeli su stabilizaciji stanja između dviju država te omogućili EU da bolje podupire rad povjerenstava za granice. (Eeas.europa.eu, 2022a) Kada se govori o EUMA misiji treba napomenuti da Europska unija i Armenija sada smatraju misiju ključnom mjerom za izgradnju povjerenja i prvim korakom ka povećanju međunarodne potpore sigurnosnim potrebama Armenije daleko od Rusije. Odgovarajući na kritičku primjedbu savjetnika azerbajdžanskog predsjednika Hikmeta Hajiyeva o prisutnosti EUMA-e u Armeniji, Klaar je naglasio da će EUMA napustiti Armeniju u slučaju dugoočekivanog sporazuma između Bakua i Erevana. Rezolucija usvojena prošlog mjeseca pozvala je Europsko vijeće da poveća veličinu EUMA-e i produži njezino trajanje na pet godina. U rezoluciji se čak kaže da bi njezina odgovornost također trebala potencijalno uključivati granicu Armenije i Turske. (Jameson.org (2024)

Kada se govori o mirovnim misijama u Africi, treba spomenuti da je od sedamnaest mirovnih misija EU čak osam izvedeno na tome području. Aktivnostima misije EUSAVEC postignuti su značajni rezultati u uspostavljanju zakonske i institucionalne osnove za dostizanje nivoa sigurnosti u zrakoplovstvu. EUTM Mali misija je u kojoj je, usprkos napora da se ojača mir i sigurnost toga područja, u jednom trenutku zapravo došlo do destabilizacije i porasta nasilja. EUBAM Libija je također misija koja se susrela s problemima u provođenju cilja poboljšanja sigurnosti u državi. Misija još nije završena, no od kada je započeta 2013. došlo je do pogoršanja sigurnosnog stanja u Libiji te se čak i sjedište misije moralo preseliti u Tunis. I mnoge druge misije u Africi nisu protekle baš po planu. Primjer je misija EUCAP Sahel Mali u kojoj se zapravo ne usvaja integrirani pristup koji zagovara EU. EUTM RCA misija je kojoj je glavni cilj bio poboljšavanje ljudskih prava, no za vrijeme svoga djelovanja borila se s porastom kršenja ljudskih prava, agresijom, seksualnim nasiljem i ubojstvima. (Kršo, 2019: 117, 118, 124, 128)

Na području Bliskoga Istoka izvršena je svega jedna misija. EUAM Irak misija je koja traje od 2017. i još nije završena. Nema puno informacijama o utjecaju misije ili njenim postignućima, no imaju novosti o produljenju misije. Donesena je odluka o produljenju mandata Savjetodavne misije EU-a za potporu reformi sigurnosnog sektora u Iraku (EUAM Irak) do 30. travnja 2026., s proračunskim izdvajanjem od gotovo 66 milijuna eura. Strateški ciljevi mandata EUAM Irak također su izmijenjeni kako bi se dodatno doprinijelo razvoju/jačanju civilnih aspekata reforme sigurnosnog sektora u Iraku (Consilium.europa.eu, 2024). Možemo zaključiti da se, s obzirom na produljenje mandata misije, zadani ciljevi još nisu postigli.

Ako se govori o mirovnim misijama na području Sredozemlja, treba spomenuti uspješnost misije EUNAVFOR Med. Misija je, iako po definiciji zadaće namijenjena za suzbijanje migracija, u nešto više od tri godine spasila oko 45000 migranata. Zaustavljeno je oko 550 brodova, procesuirano oko 150 osoba za koje se sumnja da su trgovci ljudima i izvršeno je oko 2200 kontrola u vezi s embargom na oružje. Ipak prema navedenim podatcima nije vidljiv nikakav pomak u uklanjanju mreža švercera ili odvrćanju toka migranata što je bila prava zadaća ove misije. (Kršo, 2019: 105)

HRVATSKA UKLJUČENOST U MIROVNE MISIJE EU

Hrvatska je ulaskom u EU osigurala mnoge privilegije, no s time su došle i određene obaveze. S obzirom da mirovne misije predstavljaju važan dio zajedničke sigurnosti EU, Hrvatska je kao

član obavezna sudjelovati u određenima. Treba napomenuti kako je Hrvatska i prije ulaska u zajednicu sudjelovala u mirovnim misijama EU kao država suradnik. „Republika Hrvatska je počela aktivno doprinosti mirovnim misijama i operacijama ZSOP-a kao zemlja partner tijekom pregovora o članstvu u EU-u“ (Mvep.gov.hr, 2016). Tako je RH kao zemlja partner sudjelovala u čak pet misija ZSOP-a: u Afganistanu (EUPOL Afganistan), Gruziji (EUMM Gruzija), Palestini (EUPOL COPPS), na Kosovu (EULEX Kosovo), te u vodama Somalije (EUNAVFOR ATALANTA) (Mvep.gov.hr, 2016).

Kada se govori o djelovanju u misijama za vrijeme članstva, od 2013. do 2023. godine Hrvatska je djelovala u devet mirovnih misija EU. To su: EUTM Mali, EUBAM Libija, EUAM Ukrajina, EUAM Irak, EUCAP Sahel Mali, EUM Armenija, EUPM Moldavija, EUNAVFOR Med Irini i EUMAM Ukrajina (Mvep.gov.hr). Prema navedenom je vidljivo da je Hrvatska bila jako uključena u sudjelovanje u mirovnim misijama EU. Ipak pravo je pitanje kako je Hrvatska doprinijela misijama u kojima je djelovala?

Za početak treba spomenuti da je Hrvatska jedna od novijih i manjih članica EU te da su sam odaziv na misije i ljudski resursi najbolji faktori koje može ponuditi. Tako su „osim zadaća vojnih promatrača, pripadnici Oružanih snaga, ali i pripadnici policije i civilni stručnjaci obavljali niz zahtjevnih zadaća koje su izraz promijenjene i proširene prirode mirovnih misija“ (Jakešević, 2012: 25). Primjer uključenog djelovanja vidi se i u podacima Ministarstva vanjskih i europskih poslova koji prikazuju hrvatsku uključenost u misiji EUNAVFOR Med Irini. „RH je u okviru prethodne operacije EUNAVFOR MED SOPHIA provela četiri tečaja ronilačke obuke pripadnika libijske obalne straže i ratne mornarice te je izrazila spremnost za nastavak provedbe ove aktivnosti u okviru operacije IRINI“ (Mvep.gov.hr).

Zaključno, Hrvatska je sudjelovala u mnogim mirovnim misijama EU vodeći računa o vlastitim interesima i mogućnostima. Ako se uzme u obzir da Hrvatska nije velika, bogata i pretežito utjecajna država, njezin je odaziv i uključenost u mirovne misije EU prilično zadovoljavajući. Za kraj treba napomenuti da RH trenutačno sudjeluje u dvjema civilnim misijama te u dvjema vojnim operacijama (Mvep.gov.hr).

ZAKLJUČAK

Mirovne su misije djelovanja kojima države pokušavaju zaštititi ili uspostaviti mir na nekom zaraćenom prostoru. EU je organizacija koja se također bavi navedenim djelovanjem. U

razdoblju od 2013. do 2023. EU je pokrenula sedamnaest mirovnih misija. Misije su izvođene u: Južnom Sudanu, Maliju, Libiji, Srednjoafričkoj Republici, Ukrajini, na Mediteranu, u Iraku, Armeniji, Nigeru i Moldaviji. Osam je misija trenutno završeno, a devet i dalje traje. Šest misija koje su pokrenute u navedenom razdoblju vojnog su karaktera, a jedanaest ih je civilno.

Istraživačko pitanje ovog rada glasi „Koje su to mirovne misije EU pokrenute u razdoblju od 2013 do 2023 te kako su one doprinijele međunarodnoj sigurnosti?“. Kako bi se ukratko odgovorilo na prvi dio pitanja koristiti će se skraćenice imena misija. Misije pokrenute u navedenom razdoblju od deset godina su: EUAVSEC Južni Sudan, EUTM Mali, EUBAM Libija, EUFOR RCA, EUCAP Sahel Mali, EUAM Ukrajina, EUMAM RCA, EUNAVFOR Med, EUTM RCA, EUAM Irak, EUNAVFOR Med Irini, EUMCAP, EUMAM Ukrajina, EUPAT Armenija, EUMA, EUMPM Niger i EUPM Moldavija. Redoslijed kojim su poredane odnosi se na vrijeme kada je koja misija pokrenuta, s prvom u Južnom Sudanu.

Što se tiče doprinosa mirovnih misija EU međunarodnoj sigurnosti, iz sakupljenih je informacija o misijama vidljivo kako nije svaka misija tekla po prvobitnom planu. EU se susrela s mnogim problemima u procesu provođenja mirovnih misija kao što su: rupe u zakonodavstvu države u kojima se provode misije, loša organizacija i nasilan otpor pri provođenju misije. Treba napomenuti da većina misija nije završena te je s vremenom moguće napredovanje i poboljšanje u radu. Pri analiziranju učinkovitosti mirovnih misija zaključila sam da je bitna sposobnost prilagodbe misije području na kojem se izvršava kao i spremnost svih članica EU da se udruže u ispunjenju zadanih ciljeva. Svoju tezu da su „mirovne misije EU znatno pomogle u očuvanju mira i međunarodne sigurnosti“ ne mogu potvrditi ni odbaciti. Nakon analize svake misije vidljivo je da je djelovanje EU itekako korisno za potrebna područja, no s obzirom da većina misija nije dovršena ne mogu znati hoće li im konačni rezultati biti zadovoljavajući ili ne.

Zaključno svemu rečenom, mirovne misije EU koje su započete u razdoblju od 2013. do 2023. te do sada završile sa svojim djelovanjem bile su od velike važnosti za uspostavu mira, borbu za ljudska prava i poboljšanje odnosa između zaraćenih područja. Za sve ostale koje su započete u navedenom razdoblju, no i dalje nisu završene može se samo nagađati. Vrijeme će pokazati koliko je EU samostalno uspješna u svojim misijama i treba li se u budućnosti udružiti s nekim drugim međunarodnim organizacijama.

Literatura

Consilium.europa.eu <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/european-peace-facility/>
Pristupljeno 4.6.2024.

Consilium.europa.eu (2022) <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/12/19/armenia-eu-monitoring-capacity-completes-its-mandate-new-planning-team-launched/> Pristupljeno 4.6.2024.

Consilium.europa.eu (2024) <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/04/29/euam-iraq-council-extends-the-mandate-of-the-eu-advisory-mission-on-security-sector-reform-until-2026/> Pristupljeno 4.6.2024.

Enciklopedija.hr <https://www.enciklopedija.hr/clanak/mirovne-operacije> Pristupljeno 4.6.2024.

Euam-iraq.eu <https://www.euam-iraq.eu/en> Pristupljeno 25.7.2024.

Europarl.europa.eu (2013) chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgglefindmkaj/https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede220114factsheeteuavsec_/sede220114factsheeteuavsec_en.pdf Pristupljeno 25.7.2024.

Eeas.europa.eu (2020a) https://www.eeas.europa.eu/eutm-mali/eutm-mali-european-union-training-mission-mali-military-mission_and_en?s=341 Pristupljeno 25.7.2024.

Eeas.europa.eu (2021a) https://www.eeas.europa.eu/eubam-libya/about-eu-border-assistance-mission-libya-eubam_en?s=327 Pristupljeno 25.7.2024.

Esercito.difesa.it (2019) <https://www.esercito.difesa.it/en/Operations/international-operations/Pagine/Central-African-Republic-EUFOR-RCA.aspx> Pristupljeno 25.7.2024.

Eeas.europa.eu (2020b) https://www.eeas.europa.eu/eucap-sahel-mali/eucap-sahel-mali-european-union-capacity-building-mission-mali-civilian-mission_en?s=331 Pristupljeno 25.7.2024.

Eeas.europa.eu (2020c) https://www.eeas.europa.eu/euam-ukraine/euam-ukraine-european-union-advisory-mission-civilian-security-sector-reform-ukraine-civilian_and_en?s=326
Pristupljeno 25.7.2024.

Eeas.europa.eu (2021b) https://www.eeas.europa.eu/euam-rca/about-eu-advisory-mission-central-african-republic-euam-rca_en?s=3344 Pristupljeno 25.7.2024.

Europarl.europa.eu (2015) chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgiclfndmkaj/https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/sede/dv/sede210915factsheeteunavformed_/sede210915factsheeteunavformed_en.pdf Pristupljeno 25.7.2024.

Eeas.europa.eu (2020d) https://www.eeas.europa.eu/eutm-rca/eutm-rca-european-training-mission-central-african-republic-military-mission_und_en?s=334 Pristupljeno 25.7.2024.

Eeas.europa.eu (2020e) https://www.eeas.europa.eu/euam-iraq/introduction-euam-iraq_en?s=1500 Pristupljeno 25.7.2024.

Eeas.europa.eu (2020f) https://www.eeas.europa.eu/eunavfor-med-operation-irini/eunavfor-med-irini-european-union-naval-force-irini-military-operation_und_en Pristupljeno 25.7.2024.

Eeas.europa.eu (2022a) https://www.eeas.europa.eu/eeas/qa-eu-monitoring-capacity-armenia_en Pristupljeno 25.7.2024.

Eeas.europa.eu (2022b) https://www.eeas.europa.eu/eumam-ukraine/about-eu-military-assistance-mission-support-ukraine-eumam-ukraine_en?s=410260 Pristupljeno 25.7.2024.

Eeas.europa.eu (2023a) chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgiclfndmkaj/https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2023/EUMA-Armenia%20-2023-02_0_0.pdf Pristupljeno 25.7.2024.

Eeas.europa.eu https://www.eeas.europa.eu/eumpm-niger_en?s=410280 Pristupljeno 25.7.2024.

Eeas.europa.eu (2023b) https://www.eeas.europa.eu/eupm-moldova/about-eu-partnership-mission-republic-moldova_en?s=410318 Pristupljeno 25.7.2024.

Jameson.org (2024) <https://jamestown.org/program/european-mission-in-armenia-completes-its-first-year-amid-regional-tensions/> Pristupljeno 13.8.2024.

Mvep.gov.hr <https://mvep.gov.hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi/medjunarodna-sigurnost/medjunarodne-mirovne-misije-i-operacije/hrvatska-i-zsop/22694> Pristupljeno 18.8.2024.

Mvep.gov.hr (2016) <https://mvep.gov.hr/multilateralni-odnosi/medjunarodna-sigurnost/medjunarodne-mirovne-misije-i-operacije/hrvatska-u-medjunarodnim-mirovnim-misijama-i-operacijama/hrvatska-u-mirovnim-misijama-i-operacijama-zsop-a/22699>

Pristupljeno 18.8.2024.

Jakešević, R. (2012). Mirovne misije i sigurnosna politika Hrvatske. *Političke analize*, 3 (12).

Kmec, V. (2018) *The EU's Approach to Peacebuilding in Common Security and Defence Policy Missions and Operations*. University of Cambridge.

Kršo, Emir (2019) *Mirovne operacije Europske Unije i njihov doprinos međunarodnoj sigurnosti*. Sveučilište u Sarajevu.